

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-135>
УДК 336.531.2

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ ЯК ЕКОНОМІЧНА НАУКОВА ДЕФІНІЦІЯ

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION AS AN ECONOMIC SCIENTIFIC DEFINITION

Чорій Юрій Юрійович
аспірант,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9626-9686>

Chorii Yurii
Mukachevo State University

Метою статті є всебічний аналіз та оцінка ключових чинників, що впливають на соціально-економічний розвиток регіонів, з метою виявлення та розуміння складних взаємозв'язків між економічними, соціальними, інституційними та природними компонентами регіонального розвитку. Проаналізовано та систематизовано характеристичні ознаки та складові розвитку економічної системи. Досліджено зміст поняття «соціально-економічний розвиток регіону» як процес системних та позитивно спрямованих змін соціально-економічних, організаційно-економічних та техніко-економічних параметрів функціонування регіону, за наслідками якого спостерігається неухильне підвищення рівня та якості життя населення регіону. Окреслено виклики і критичні області соціально-економічного розвитку регіону, які потребують уваги та покращення.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, соціально-економічний розвиток регіону.

Despite the fairly extensive list of studies on the substantive content of the concept of «socio-economic development of regions», further research is needed on the factors that influence the socio-economic development of regions, with an emphasis on the analysis of regional disparities, the impact of regional policy, the role of local resources, and infrastructure. The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis and assessment of the key factors that influence the socio-economic development of regions, in order to identify and understand the complex interrelationships between the economic, social, institutional, and natural components of regional development. The characteristic features and components of the development of the economic system are analyzed and systematized. It is determined that socio-economic development encompasses a complex process that includes both quantitative and qualitative changes in the economic and social spheres of the economic system. This includes improvements in material conditions, the evolution of the economic structure and entrepreneurship, the expansion of access to public goods and services, such as education and health care. Development also promotes improvements in social system relations, including strengthening social integration, trust, security, and resolving social conflicts. An important aspect is also the preservation of the environment and the increase in the level of life satisfaction of the population. Overall, socio-economic development aims to achieve sustainable, balanced, and inclusive development that takes into account the interests of all stakeholders. The concept of «socio-economic development of the region» is investigated as a process of systematic and positively directed changes in the socio-economic, organizational-economic, and technical-economic parameters of the functioning of the region, as a result of which there is a steady increase in the level and quality of life of the population of the region.

Keywords: region, regional development, socio-economic development of the region.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси мають глибокий вплив на економічні системи країн світу. З одного боку, глобалізація відкриває нові можливості для розвитку, такі як доступ до міжнародних ринків, інвестицій, технологій і знань. З іншого боку, це створює додатковий тиск на вузько-спеціалізовані регіони, які можуть зіткнутися з відтоком ресурсів та зниженням конкурен-

тоспроможності, особливо якщо їх економіки зосереджені на одному чи кількох видобувних або виробничих секторах.

Наслідком є формування регіональних розбіжностей, за яких окремі регіони можуть значно випереджати інші в соціально-економічному розвитку. Ці розбіжності можуть бути обумовлені не тільки економічними чинниками, але й історичними, соціаль-

ними та культурними особливостями різних територій.

Макроекономічна політика, яка зосереджена на рішенні глобальних проблем, таких як дефіцит бюджету, стабільність ринку праці, інфляція та лібералізація торгівлі, часто може нехтувати регіональними особливостями. Ефективна регіональна політика має брати до уваги унікальні потреби та потенціал кожного регіону, включаючи його історичний, культурний та соціальний контекст.

Регіональна економічна політика має бути спрямована на створення умов для зростання зайнятості, включаючи підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток освіти та професійного навчання, та стимулювання інвестицій у місцеву економіку.

Отже, баланс між глобальними та регіональними потребами є ключовим для забезпечення сталого економічного розвитку та зменшення регіональних диспропорцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи до регіонального розвитку, описані різними дослідниками, підкреслюють різні аспекти та стратегії, які можуть бути використані для сприяння соціально-економічному розвитку регіонів [1]:

1. Ендогенний регіональний розвиток (EnRD) – акцентує на використанні місцевих ресурсів та потенціалу, залученні місцевого населення та підкресленні унікальності місцевого біорізноманіття, культури та традицій. Ендогенний розвиток може бути ефективним, коли регіон має виражені конкурентні переваги та специфічні ресурси, які можна використати для розвитку.

2. Екзогенний регіональний розвиток (ExRD) – розвиток регіону спирається на зовнішні втручання та ресурси, такі як державна підтримка, інвестиції, технічні інновації. Це може включати субсидії, податкові пільги, створення спеціальних економічних зон, інвестиції у інфраструктуру, освіту та розвиток кадрового потенціалу.

Додаткові погляди та підходи, запропоновані іншими дослідниками, розширюють ці базові підходи:

– Вернер Сенгенбергер [2] додатково класифікує регіональний розвиток, виходячи зі сформульованих цілей;

– Нехайчук Д. В. та Нехайчук Ю. С. [3] наголошують на гармонійному поєднанні різних аспектів регіональної економіки, включаючи природні, матеріальні, трудові ресурси, інфраструктуру та інвестиційно-фінансову сферу;

– Залуцький В. П. [4] акцентує на важливості управлінських рішень та використанні соціально-економічного потенціалу регіону;

– Телебенева Є. та Барило І. [5] вказують на необхідність цілеспрямованих змін у різних сферах суспільно-географічного процесу.

Ці різні підходи та точки зору підкреслюють, що регіональний розвиток є багатограним процесом, який вимагає інтегрованого підходу, який враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори. Важливо визнати, що кожен регіон має свої унікальні особливості та потреби, тому стратегії розвитку мають бути адаптовані до конкретних умов і можливостей кожного регіону.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на досить широкий перелік досліджень щодо змістового навантаження поняття «соціально-економічний розвиток регіонів» протягом останніх років, потребують додаткового дослідження чинники, які впливають на соціально-економічний розвиток регіонів, з акцентом на аналіз регіональних диспропорцій, впливу регіональної політики, ролі місцевих ресурсів та інфраструктури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є всебічний аналіз та оцінка ключових чинників, що впливають на соціально-економічний розвиток регіонів, з метою виявлення та розуміння складних взаємозв'язків між економічними, соціальними, інституційними та природними компонентами регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових дослідженнях чітко простежуються два підходи до визначення поняття «розвиток економічної системи»:

1. Розвиток у вузькому розумінні – як процес перетворення конкретної системи на більш вдосконалену через реалізацію конкретних кількісних і якісних змін. Такий підхід акцентує на внутрішніх аспектах системи, її структурній та функціональній оптимізації, і покликаний вдосконалити конкретні параметри цієї системи.

2. Розвиток у широкому розумінні – розглядається як комплексний, системний процес, що охоплює незворотні та позитивно спрямовані зміни. Цей підхід включає в себе врахування інтересів всіх зацікавлених сторін і спрямований на досягнення добре визначеної та аргументованої мети. Він охоплює не тільки економічні, але й соціальні, екологічні, культурні аспекти та забезпечує збалансоване врахування різних інтересів і потреб (рис. 1).

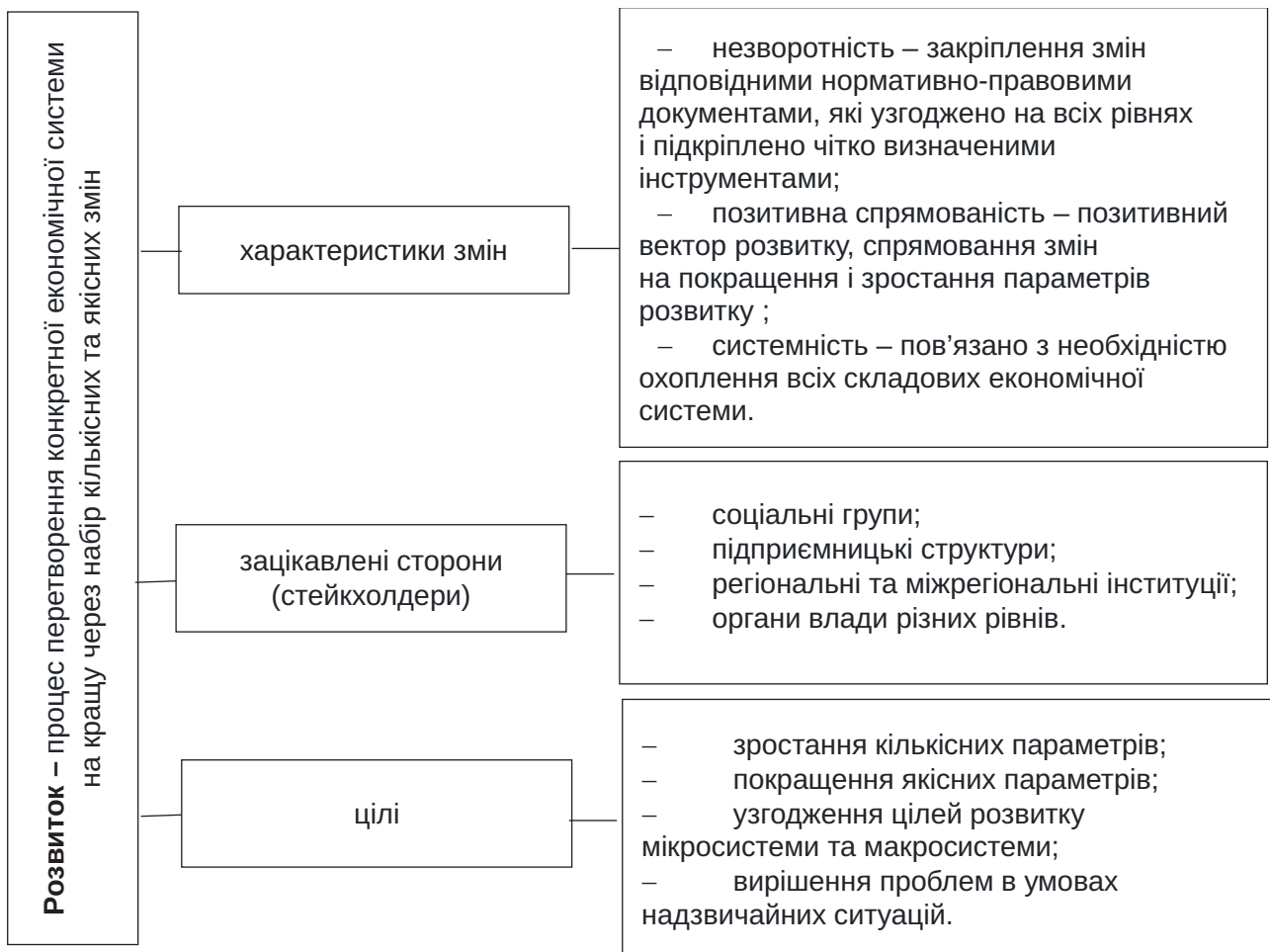


Рис. 1. Характеристичні ознаки та складові розвитку економічної системи

Джерело: сформовано автором

Розглянемо детальніше характеристики змін:

- незворотність змін – визначає розвиток як незворотний процес, що підкріплюється відповідними нормативно-правовими документами. Це означає, що зміни, які відбуваються в процесі розвитку, закріплюються на різних рівнях управління і мають стабільний, довготривалий характер. Незворотність забезпечується впровадженням чітко визначених інструментів та механізмів, які гарантують дотримання та підтримку змін;

- позитивна спрямованість – полягає в тому, що всі зміни спрямовані на покращення і зростання параметрів розвитку. Це включає підвищення ефективності, якості життя, економічного добробуту тощо. Відсутність позитивної спрямованості може призвести до циклічності змін, коли періоди зростання чергуються з періодами спаду, що не відповідає справжньому розвитку;

- системність змін – розвиток передбачає системний підхід, який охоплює всі складові

економічної системи. Це означає, що зміни повинні враховувати різні аспекти системи, включаючи територіальні, інституційні, секторальні, галузеві, демографічні, освітньо-наукові, відтворювальні та інші фактори. Системний підхід забезпечує комплексне врахування різних елементів та їх взаємодії для досягнення більш ефективного та сталого розвитку.

Ці характеристики підкреслюють комплексний та мультидисциплінарний характер розвитку, акцентуючи на необхідності врахування різноманітних чинників та інтересів у процесі планування та впровадження змін для досягнення бажаних результатів. Лише за умови забезпечення трьох основних характеристик змін, які впливають на стан економічної системи (незворотності, позитивного вектору, системності) та врахування інтересів переважної більшості зацікавлених сторін, можливим є забезпечення ефективного розвитку економічної системи.

Соціально-економічний розвиток охоплює комплексний процес, який включає

як кількісні, так і якісні зміни в економічній та соціальній сферах економічної системи. Це включає покращення матеріальних умов, еволюцію економічної структури та підприємництва, розширення доступу до суспільних благ та послуг, таких як освіта та охорона здоров'я. Розвиток також сприяє покращенню відносин у соціальній системі, включаючи зміцнення соціальної інтеграції, довіри, безпеки, та вирішення соціальних конфліктів. Важливим аспектом є також збереження навколишнього середовища та підвищення рівня задоволеності життям населення. В цілому, соціально-економічний розвиток має на меті досягнення сталого, збалансованого та інклюзивного розвитку, який враховує інтереси всіх зацікавлених сторін [6].

Регіональний розвиток визначається як «...планомірний і комплексний економічний, соціальний, культурний і політичний процес у визначеній географічній зоні, що ґрунтується на правах, екологічно орієнтований і спрямований на постійне підвищення добробуту всього населення» [7].

Задля кращого розуміння змістового навантаження поняття «соціально-економічний розвиток регіону» доцільно розмежувати дві його складові: соціальний розвиток та економічний розвиток.

Соціальний розвиток відображає трансформацію соціальних інститутів і структур, орієнтований на покращення якості життя людей, забезпечуючи доступ до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних благ.

Він також охоплює зміцнення соціальних відносин, довіри та громадянської участі, спрямований на реалізацію потенціалу кожної людини в суспільстві.

Економічний розвиток фокусується на зростанні економічного багатства, підвищенні добробуту населення через збільшення виробництва, розподілу та споживання товарів і послуг. Це охоплює не тільки кількісні, але й якісні зміни в економіці, що включають розвиток підприємництва, інновацій та економічної структури.

Об'єднуючи ці дві сфери, соціально-економічний розвиток в широкому розумінні є комплексним процесом, що спрямований на забезпечення сталого та інклюзивного розвитку, який враховує людські цінності та вимагає інтеграції соціальних і економічних заходів. Це включає створення стійких соціальних інститутів та організацій, які враховують і захищають людські інтереси та пріоритети.

Шляхом узагальнення існуючих підходів та за результатами поглибленого вивчення змістового навантаження складових поняття (рис. 2) обґрунтовано зміст поняття «соціально-економічний розвиток регіону».

Соціально-економічний розвиток регіону це процес системних та позитивно спрямованих змін соціально-економічних, організаційно-економічних та техніко-економічних параметрів функціонування регіону, за наслідками якого спостерігається неухильне підвищення рівня та якості життя населення регіону.

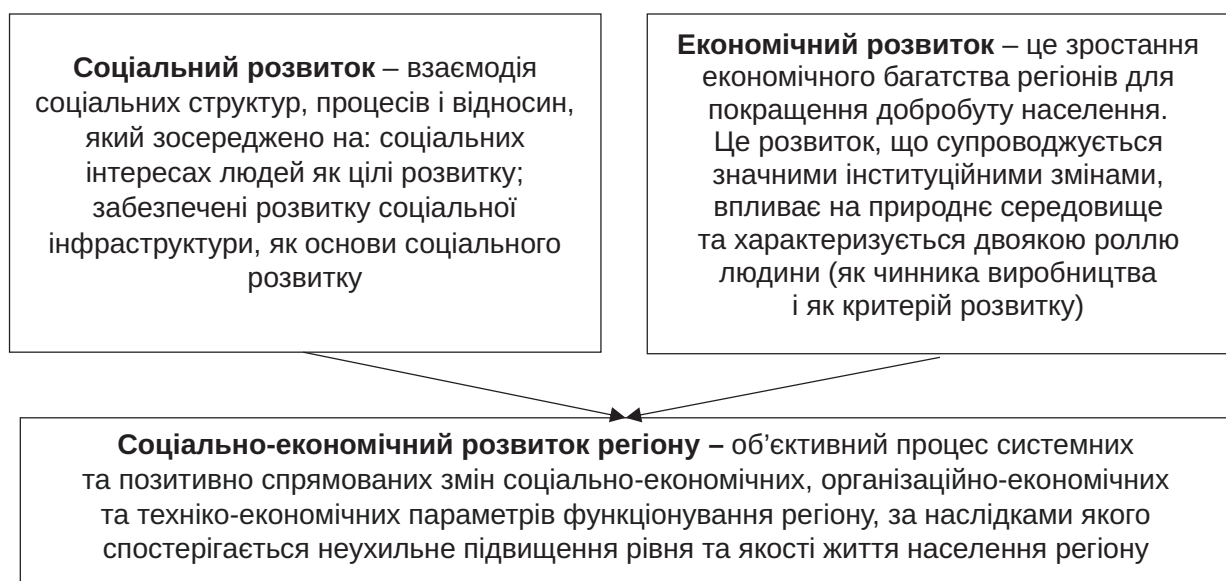


Рис. 2. Зміст поняття «соціально-економічний розвиток регіону»

Джерело: сформовано автором

Забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів вимагає подолання основних викликів і відображає критичні області, які потребують уваги та покращення. Подолання цих викликів вимагає комплексного підходу та співпраці між різними рівнями уряду, приватним сектором, громадськими організаціями та місцевими громадами:

1. Поліпшення інфраструктури є ключовим для забезпечення сталого розвитку та економічного зростання. Це включає розвиток транспортної, енергетичної, комунікаційної та соціальної інфраструктури.

2. Підвищення рівня освіти та кваліфікації населення є необхідним для створення конкурентоспроможного робочого ринку, сприяння інноваціям та підтримки економічного зростання.

3. Підтримка малого та середнього підприємництва допомагає стимулювати місцеву економіку, створювати робочі місця та сприяти економічному різноманіттю.

4. Розробка та реалізація ефективної державної політики щодо регіонального розвитку є важливою для забезпечення збалан-

сованого розвитку у всіх регіонах, включаючи підтримку менш розвинутих територій.

5. Активізація участі місцевих громад у процесі планування та реалізації регіональних програм розвитку дозволяє враховувати місцеві потреби та сприяє створенню відповідальної та прозорої системи управління.

Всі ці виклики вимагають інтегрованого підходу та спільних зусиль різних стейкхолдерів для досягнення сталого та інклюзивного соціально-економічного розвитку регіонів

Висновки. Соціально-економічний розвиток регіонів є складним і багатограним процесом, який потребує комплексного підходу. Це передбачає вирішення різноманітних проблем, таких як недостатня інфраструктура, низький рівень освіти, обмежений доступ до фінансів і ринків тощо. Працюючи разом і впроваджуючи комплексні підходи, уряди, бізнес та інші зацікавлені сторони можуть допомогти покращити соціально-економічні умови в регіонах і сприяти сталому розвитку. Участь громади також має вирішальне значення для забезпечення врахування потреб і прагнень місцевого населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Katsuaki, T. (2020). United Nations Centre for Regional Development (UNCRD). URL: https://www.uncrd.or.jp/content/documents/1023IRDP%20EGM%202013%20-%20P6_Takai.pdf
2. Sengenberger, W. (1994). Labour Standards: An Institutional Framework for Restructuring and Development, in: Sengenberger, W. and Campbell, D. (eds.). Creating Economic Opportunities. The Role of Labour Standards in Industrial Restructuring, International Labour Office, Geneva. URL: https://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_PUBL_9290145293_EN/lang-en/index.htm
3. Нехайчук Д. В., Нехайчук Ю. С. Комплексний розвиток регіонів як основа якості життя населення. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/93437>
4. Залуцький В. П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19. С. 163–169.
5. Телебенєва, Є., Барило, І. (2016). Соціально-економічний розвиток регіону як об'єкт суспільно-географічного дослідження. *Часопис соціально-економічної географії*. 2016. № 19(2). С. 152–156. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2015-19-26>
6. Litwiński, M. (2017). The evolution of idea of socio-economic development. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 16(4): 449–458. DOI: <https://doi.org/10.12775/EiP.2017.031>
7. Fritz, J. (2004). Socioeconomic developmental social work. In UNESCO Encyclopedia of Life Support Systems, A project on sustainable world development. Oxford: UNESCO-EOLSS. URL: [https://www.bing.com/ck/a?!&p=1f4227c9aa19421fJmItdHM9MTY3NDA4NjQwMCZpZ3VpZD0yZjQwYmE2OS0zMWI2LTY5ZjgtMDY1Ny1hOD E0MzA2ZjY4N2MmaW5zaWQ9NTE0Q&ptn=3&hsh=3&fclid=2f40ba69-31b6-69f8-0657-a814306f687c&psq=Fritz%2c+J.++\(2004\).+Socioeconomic+developmental+social+work.+&u=a1aHR0cDovL2VvbHNzLm5ldC9zYW1wbGUtY2hhcHRlcnMvYzEzL2UxLTlwLTAxLnBkZg&ntb=1](https://www.bing.com/ck/a?!&p=1f4227c9aa19421fJmItdHM9MTY3NDA4NjQwMCZpZ3VpZD0yZjQwYmE2OS0zMWI2LTY5ZjgtMDY1Ny1hOD E0MzA2ZjY4N2MmaW5zaWQ9NTE0Q&ptn=3&hsh=3&fclid=2f40ba69-31b6-69f8-0657-a814306f687c&psq=Fritz%2c+J.++(2004).+Socioeconomic+developmental+social+work.+&u=a1aHR0cDovL2VvbHNzLm5ldC9zYW1wbGUtY2hhcHRlcnMvYzEzL2UxLTlwLTAxLnBkZg&ntb=1)

REFERENCES:

1. Katsuaki, T. (2020). United Nations Centre for Regional Development (UNCRD). Available at: https://www.uncrd.or.jp/content/documents/1023IRDP%20EGM%202013%20-%20P6_Takai.pdf
2. Sengenberger, W. (1994). Labour Standards: An Institutional Framework for Restructuring and Development, in: Sengenberger, W. and Campbell, D. (eds.). Creating Economic Opportunities. The Role of Labour Standards in

Industrial Restructuring, International Labour Office, Geneva. Available at: https://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_PUBL_9290145293_EN/lang--en/index.htm

3. Nekhaichuk, D. V., Nekhaichuk, Yu. S. (2014). Kompleksnyi rozvytok rehioniv yak osnova yakosti zhyttia naselennia [Complex development of regions as the basis of the quality of life of the population]. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/93437> (in Ukrainian)

4. Zalutskyi, V. P. (2009). Sutnist sotsialno-ekonomichnoho rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv: metody ta pryntsyipy yikh zabezpechennia. [The essence of socio-economic development of machine-building enterprises: methods and principles of their provision]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 19. (in Ukrainian)

5. Telebenieva, Ye., Barylo, I. (2016). Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehionu yak obiekt suspilno-heohrafichnoho doslidzhennia. [Socio-economic development of the region as an object of socio-geographic research]. *Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii*, no 19(2), pp. 152–156. DOI: <https://doi.org/10.26565/2076-1333-2015-19-26> (in Ukrainian)

6. Litwiński, M. (2017). The evolution of idea of socio-economic development. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, no 16(4), pp. 449–458. DOI: <https://doi.org/10.12775/EiP.2017.031> (accessed December 27, 2023)

7. Fritz, J. (2004). Socioeconomic developmental social work. In UNESCO Encyclopedia of Life Support Systems, A project on sustainable world development. Oxford: UNESCO-EOLSS. Available at: <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=1f4227c9aa19421fJmldHM9MTY3NDA4NjQwMCZpZ3VpZD0yZjQwYmE2OS0zMWI2LTY5ZjgtMDY1Ny1hODE0MzA2ZjY4N2MmaW5zaWQ9NTE1OQ&ptn=3&hsh=3&fclid=2f40ba69-31b6-69f8-0657-a814306f687c&psq=Fritz%2c+J.+%282004%29.+Socioeconomic+developmental+social+work.+&u=a1aHR0cDovL2VvbHNzLm5ldC9zYW1wbGUtY2hhcHRlcnMvYzEzL2UxLTlwLTAxLnBkZg&ntb=1>